

EKONOMSKA VARNOST POSAMEZNIKA KOT PRVI POGOJ USPEŠNOSTI MEDNARODNEGA POSLOVANJA?: PRIMER UREDBE ŠT. 883/2004**

Povzetek. Članek se ukvarja z razmerjem med ekonomsko varnostjo posameznika in mednarodnim poslovanjem v Evropski uniji (EU). Cilj članka je predstaviti zgodovinski razvoj in temeljne karakteristike Uredbe št. 883/2004, ki zagotavlja koordiniranje sistemov socialne varnosti ter njene implikacije na razvoj mednarodnega poslovanja znotraj EU. Članek izhaja iz teze, da je bila ideja o pomembnosti rasti blaginje v nastajajoči integraciji Evropske gospodarske skupnosti dojeta predvsem skozi optiko povečevanja mednarodnega poslovanja in vzpostavljanja instrumentov sistemov socialne varnosti. To je pomenilo, da sta bila oba instituta razumljena kot dopolnjujoča se, in ne kot nadomeščajoča.

Ključni pojmi: ekonomska varnost, mednarodno poslovanje, Uredba št. 1408/71, Uredba št. 883/04, posameznik, koordinacija sistemov socialne varnosti

Uvod¹

Aktualna gospodarska kriza je na površje znova naplavila vprašanje ekonomske varnosti posameznika, družbe, države in, končno, celotnega sveta. Tako lahko v medijskem poročanju dnevno spremljamo, da se "ekonomska varnost znižuje" (Marmor in Mashaw, 2011), kot tudi, da bo po koncu aktualne gospodarske krize potreba ponovno premisliti razumevanje koncepta ekonomske varnosti, ki naj bi "izhajal iz nekih temeljnih potreb vsakega posameznika" (Pasma, 2011). Ne glede na to da se termin ekonomska varnost pogosto uporablja, pa le redko kdo, ki o njem govori, jasno označi, kaj misli z "ekonomsko varnostjo". V razumevanju ekonomske varnosti tako prihaja do velikih zmešnjav, nejasnosti in nerazumevanja, saj vsebino pojma

* Docent dr. Boštjan Udovič, asistent na Fakulteti za družbene vede, Univerza v Ljubljani.

** Izvirni znanstveni članek.

¹ Članek ne bi bil pripravljen v taki obliki, če ne bi k njemu prispevali nekateri prijatelji in kolegi s svojimi pripombami, vprašanji in dilemami. Zato gre zahvala tako Gregi Tekavcu, Roku Zupančiču in Matevžu Raškoviču za njihov prispevek k izboljšavam članka kot tudi anonimnim recenzentom, ki so podali smeje pripombe, ki so pripomogle k izboljšavam. Zahvala gre tudi red. prof. dr. Antonu Grizoldu, ki mi še vedno pomaga prek čeri vprašanj sodobne varnosti.

nekateri zožijo v socialno varnost, drugi v osebno varnost posameznika, tretji pa na vprašanje finančno-monetarne zdržnosti in znižanja javnega zadolževanja držav.

A to ni vse. V času vse aktivnejših procesov ekonomske globalizacije (Svetličič, 2004; Grizold in Bučar, 2011), ko se večina aktivnosti meri v stopnji ekonomskega sodelovanja, velja preučiti tudi odnos med ekonomsko varnostjo in mednarodnim poslovanjem. Pri tem lahko izhajamo iz dveh razumevanj: (a) da sta ekonomska varnost in mednarodno poslovanje med seboj povezana premosorazmerno, kar pomeni, da večja ekonomska varnost ustvarja boljše možnosti za mednarodno poslovanje (da ga posledično intenzivira in večja) ter obratno; (b) da sta ekonomska varnost in mednarodno poslovanje razumljena kot antipoda, delujoča po načelu obratne sorazmernosti. Katero razumevanje upoštevamo, je odvisno od tega, s katero teorijo mednarodnih odnosov razlagamo oba fenomena. Tako bi v okviru liberalistične teorije odnos(e) med ekonomsko varnostjo in mednarodnim poslovanjem razumeli bolj v smislu sodelovanja in vzajemnih koristi, medtem ko bi realistična teorija odnos med obema pojavoma razlagala po načelu *mors tua vita mea*, kar pomeni, da mednarodnega poslovanja in ekonomske varnosti ni mogoče povečevati sočasno, ampak da večanje enega poteka na škodo drugega.

V članku se osredotočamo na vprašanje odnosa med ekonomsko varnostjo posameznika in mednarodnim poslovanjem. Pri tem izhajamo iz razumevanja, da je v moderni družbi ekonomska varnost posameznika izrazito vezana na uspešnost ekonomskega razvoja države (Gilpin, 1987), kar pomeni, da naj bi se prva večala, če se večja ekonomska moč in prosperiteta države (prim. tudi Kopač, 2004; Kohont, 2011).²

Tak kontekst je bil osnova za razvoj integracije v Evropi in obstaja tudi dandanes. Zato smo za analizo odnosa med ekonomsko varnostjo posameznika in mednarodnim poslovanjem vzeli Uredbo (ES) št. 883/04 (in njene predhodnice 3/58; 4/58; 1408/71), katere temeljna naloga je (bila) ustvariti razmere za spodbujanje internacionalizacije in poslovnih migracij, s tem ko (je) zagotavlja(la) možnost koordinacije (in posledično priznavanja določenih bonitet) v sistemih socialne varnosti nacionalnih držav. Neuskkljenost sistemov socialne varnosti je namreč gotovo ena večjih ovir, ki lahko vpliva na osebno odločitev za odhod ali delovanje izven meja matične države.

Članek je razdeljen na dva dela. Uvodu sledi teoretična postavitev modela razumevanja ekonomske varnosti posameznika, ki bo izhodišče za razpravo

² Osnova za tako razmišljanje je Ricardov zakon. Ta poudarja, naj se država pri vstopanju v mednarodne ekonomske odnose specializira v tistih panogah, v katerih je produktivnejša, saj bo tako "na boljšem". Pri tem želimo poudariti, da ima Ricardov zakon inherentno vključeno idejo "prerazdelitve" učinkov specializacije (če se specializiramo brez prerazdelitve dobrin, potem so na boljšem le nekateri sektorji, in ne cela država oz. vsi državljani), ki je s strani ekonomistov pogosto "pozabljena".

o Uredbi št. 883/04. Ta bo temeljila na metodi indukcije in dedukcije, pri čemer bomo različne poglede na ekonomsko varnost posameznika osvetlili s pomočjo primerjalno-kritične metode in analize zgodovinskega razumevanja ekonomske varnosti. Temu delu sledi preverjanje teoretskih konceptov na primeru Uredbe št. 883/04, in sicer najprej skozi optiko zgodovinskega razvoja (zgodovinskorazvojna in zgodovinskoprimerjalna metoda), nato pa skozi implikacije njenega udejanjanja v splošnem in v Sloveniji. Članek sklenemo z ugotovitvami, ki izhajajo iz pomena/delovanja Uredbe št. 883/04 za mednarodno poslovanje.

Ekonomska varnost: kaj, kako in za koga?

Kot smo ugotavljali že v uvodu, je definiranje ekonomske varnosti silno nehvaležno delo, saj vsaka definicija neločljivo vsebuje vrednostno razumevanje tistega, ki jo postavi. Ne glede na to da konceptualizacija varnosti ustvarja sliko izmuzljivosti in relativnosti, pa v varnostnih študijah obstajata dve smeri opredeljevanja varnosti. Prva definicija se osredotoča na ravni varnosti, tj. komu je varnost zagotovljena (posameznik, družba, država, regija, globalni svet), druga pa na ključne vire ogrožanja varnosti (družbene spremembe, ekonomske danosti, vojaški spopadi idr.). Izhodišče za obravnavo ekonomske varnosti v okviru teorije mednarodne politične ekonomije je povezanost med ravnmi in subjekti ogrožanja varnosti (Strange, 1995; Gilpin, 2001). Iz tega se razvijeta dva pogleda na ekonomsko varnost, in sicer klasični in moderni.

Klasični pogled ekonomsko varnost razume predvsem kot pojav, ki je povezan z nacionalno varnostjo, natančneje s stabilnostjo nacionalnega gospodarstva. Ta pogled izhaja iz razumevanja, da mora biti ekonomska varnost v prvi vrsti zagotovljena državi, ostali subjekti so sekundarnega značaja (Knorr in Trager, 1977; Goodwin, 1991; Griffin, 1996; Kapstein, 1992 idr.).³ Posledično so se znotraj "državne teorije" zagotavljanja ekonomske varnosti oblikovali različni pristopi, ki so ugotavljali, kako bi najbolje okrepili nacionalno ekonomsko varnost, pri čemer sta se v teoriji uveljavila predvsem dva: merkantilizem (oz. ekonomski realizem) in liberalizem.

Merkantilizem je ekonomsko varnost razumel kot kopičenje bogastva na račun tekmecev (*zero-sum game*), saj le bogastvo (zlato) omogoča lažjo vladavino svetu (Gilpin, 1977: 28), medtem pa je krog liberalističnih mislecev ugotavljal, da si država lahko zagotavlja ekonomsko varnost le s krepitvijo

³ Za obdobje do konca 19. stoletja bi bilo bolje uporabljati termin *državna varnost*. Podobno razmišlja tudi Grizold (1998: 3), ko predlaga za poimenovanje *nacionalne varnosti* termin *varnost državnega naroda*. Nadalje Grizold (1992: 63ff) ugotavlja, da je beseda *nacionalna varnost* novejšega izvora, kar se na današnji stopnji *družbenega razvoja* nanaša na *samostojno državo*, ki skrbi za zaščito *lastne fizične integritete in ozemlja*.

povezanosti z drugimi državami, torej s sodelovanjem in skupnimi koristmi (Owen, 1998; Rosencrance, 2003). Ne glede na to, kako so različni teoretiki razumeli zagotavljanje nacionalne ekonomske varnosti, pa so soglašali, da se ta zagotavlja s/z (prim. tudi Buzan, 1991: 445):

- a. svobodo v razpolaganju z viri in sredstvi,
- b. dostopnostjo do proizvodnih dejavnikov (in virov), do dohodka,
- c. sposobnostjo od(u)pravljanja špekulativnih tveganj/dejanj in problemov s kriminalom,
- d. stabilnostjo celotne državne ekonomske politike.

Takšno razumevanje ekonomske varnosti bi danes poimenovali makroekonomska stabilnost, saj se osredotoča predvsem na oblikovanje takih politik, ki so ekonomsko zdržne in krepijo nacionalni položaj v mednarodnih ekonomskih odnosih.

Konec hladne vojne je izrazito okrepil večdimenzionalno razumevanje ekonomske varnosti (prim. Kopač, 2006 in Kopač, 2007), kar se je pokazalo predvsem v razširjanju ravni ogroženca, tj. kdo je ogrožen, kot tudi v razširjanju virov ogrožanja, tj. kdo ogroža. V tem kontekstu so se oblikovali novi pristopi k varnosti, med katerimi velja izpostaviti teorijo koebehavnske šole (Buzan, 1991; Buzan et al., 1998), ki je poudarjala, da velja moderno (ekonomsko) varnost razumeti širše kot le ekonomsko varnost države (prim. Liotta, 2005; Prezelj, 2000).⁴ K temu je pripomoglo tudi dejstvo, da so zaradi razpada dvopolne ureditve na svetovno prizorišče prišle "nove države", katerih gospodarstva so bila relativno zaostala za najbolj razvitimi zahodnimi gospodarstvi. V teh državah se je tako poleg gospodarskih reform začelo postavljati vprašanje življenjskega dostojanstva posameznika ter zaščite minimalne socialne varnosti, do katere naj bi bil vsakdo upravičen.

Moderno razumevanje ekonomske varnosti

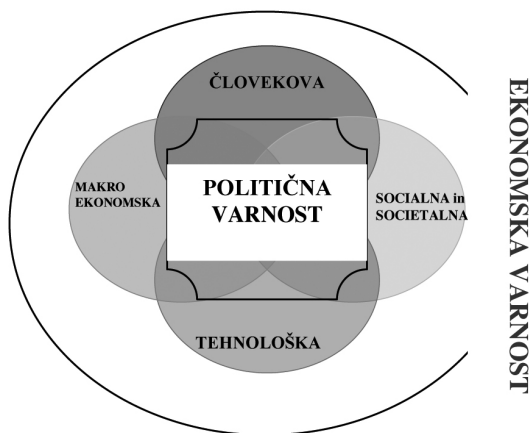
Kot prvi mejnik predrugačenja koncepta ekonomske varnosti lahko razumemo poročilo *Human Development Report* (1994), v katerem je ekonomska varnost posameznika razumljena kot [varnost] "vsakdanjega življenja ljudi /.../, varnost služb, varnost dohodka, zdravstvena varnost, okoljska varnost, varnost pred kriminalom" (1994: 3). Okrepitev pomena ekonomske varnosti posameznika pa ni nadomestila razumevanja, da mora biti ekonomska varnost zagotovljena državam. Tako je prihajalo do kolizije med

⁴ V tem okviru širjenja koncepta ekonomske varnosti so se začela postavljati številna vprašanja o povezavah med različnimi subjekti in različnimi viri ogrožanja varnosti. Tako je bilo vse težje razločevati med originalnimi in derivativnimi viri ogrožanja varnosti, kar bi lahko vodilo do t. i. inflacije koncepta varnosti (Politi, 1997: 12), ko ne bi več vedeli, kaj nas dejansko ogroža oz. kateri vir ogrožanja je glavni in kateri so mu podrejeni.

obema konceptoma (prim. tudi Grizold, 1998), kar se je najbolj izrazito kaže v času gospodarske krize, ko se politični odločevalci soočajo z vprašanjem, ali ima prednost zagotavljanje ekonomske varnosti posameznika ali makroekonomske stabilnosti. Odgovor na to ni ne enoznačen ne enostaven, izhaja pa z gledišča, kako se varnost ustvarja.

Razumevanje, da je država tista, ki zagotavlja varnost svojim državljanom (Gilpin, 1987), vodi do logičnega sklepa, da bo visoka raven nacionalne ekonomske varnosti (tj. makroekonomske stabilnosti) botrovala visoki ravni ekonomske varnosti posameznikov. Na drugi strani pa mnogi avtorji ugotavljajo, da mora biti ekonomska varnost zagotovljena posamezniku (npr. Sköns, 2007), in če bo zagotovljena njemu, bo posledično zagotovljena tudi državi. Seveda mora biti zato zagotovljena najprej osebna varnost, nato socialna in societalna ter tehnološka. Učinki razlitja bodo zagotovili tudi makroekonomsko stabilnost (Nef, 1999); vse skupaj pa bo – zaradi ideje sodelovanja in soodvisnosti (Keohane in Nye, 1989) – vodilo do krepitve politične varnosti (slika 1).

Slika 1: MODERNO RAZUMEVANJE EKONOMSKE VARNOSTI

Vir: Udovič (2009: 8)

Kot lahko vidimo s slike 1, moderno razumevanje ekonomske varnosti ne obravnava samo na eni ravni, tj. na ravni posameznika, družbe ali države, ampak med seboj povezuje vse ravni (prim. Galtung, 1996: 72ff); povezanost ravni pa močno vpliva na mednarodno poslovanje.

Ugotavljanje, ali je posamezniku zagotovljena ekonomska varnost, se vedno začne z vprašanjem zadovoljitve posameznikovih fizioloških potreb (Maslow, 1982: 92) Šele ko so izpolnjene te potrebe, začne posameznik zadovoljevati druge, sebi lastne potrebe, ki mu zagotavljajo varnost (prim.

Aravena, 2002). To pomeni, da postane posameznik (aktiven) *tržni subjekt* šele takrat, ko ima zagotovljene potrebe, ki jih sam razume kot temeljne. To razumevanje pa je določeno in se spreminja s časom in prostorom, v katerem se posameznik nahaja.

Ko so posamezniku zagotovljene temeljne potrebe, začne zagotavljati potrebe, ki so višje v njegovi hierarhiji. Te se navezujejo na njegovo socialno in družbeno varnost (Maslow, 1982: 91ff). Socialna varnost posameznika, ki je pomemben del njegove ekonomske varnosti, se pojavlja v dveh oblikah: *ex ante* in *ex post*. Načelo *ex ante* se nanaša na izobraževalni proces, ki posamezniku omogoča pridobivanje znanja in krepitev primerjalnih prednosti pred "konkurenti" na trgu, medtem ko načelo *ex post* temelji predvsem na primernosti, stabilnosti in varnosti postproduktivnega obdobja posameznika, v času med njegovo upokojitvijo in do smrti. Obstaja še tretja oblika socialne varnosti, tj. zagotavljanje zdravstvene oskrbe, ki jo posameznik pridobi z rojstvom, prekine pa se z njegovo smrtjo. Glede na biološki cikel je njen prispevek k socialni varnosti posameznika vzporedno z njegovim staranjem vse pomembnejši. Če je socialna varnost pomemben "ekonomski" del posameznikove ekonomske varnosti, pa je družbena (societalna) varnost močno povezana s posameznikovo osebno identiteto, interesi ter družbenim okoljem,⁵ iz katerega posameznik izvira (Jepperson et al., 1996: 53; Žigon, 2012). Če je posameznik v tem okolju izpolnjen in se njegova pričakovanja skladajo s pričakovani okolja, v katerem deluje, potem ne bo čutil potrebe, da bi se iz tega okolja umaknil (Burgess, 2008: 64; Deutsch, 1970: 33–45). V obratnem primeru, ko se posameznik v določenem okolju ne počuti dobro (ker so njegove osebne želje višje od potreb in želja okolja) oz. se počuti celo ogroženega, se bo iz tega okolja najverjetneje umaknil in si poiskal drugo, primernejše okolje, v katerem bo lahko zagotavljal svoje temeljne potrebe.

Eno od pomembnejših groženj posameznikovi ekonomski varnosti v moderni dobi predstavlja tudi tehnologija, predvsem informacijsko-komunikacijska tehnologija (IKT). Čeprav IKT omogoča lažje in učinkovitejše aktivnosti, pa njeno nepoznavanje, napačna uporaba ali nevednost hitro vodijo do ogrožanja ekonomske varnosti posameznika (npr. vdori v osebne račune, zloraba osebnih podatkov, kraja identitete itd.).⁶

⁵ Družbena varnost predstavlja kombinacijo tretje in četrte ravni (od petih) Maslowove hierarhije potreb.

⁶ Nazoren primer je naročilo evropske kartice za zdravstveno zavarovanje, ki jo ima dokaj malo Slovencev. Po podatkih ZZS je v letu 2011 za to kartico zaprosilo 988.000 prebivalcev Slovenije. Če ob tem upoštevamo podatek Statističnega urada (za leto 2010), da je v tujino vsaj enkrat potovalo več kot 1,7 milijona Slovencev, lahko ugotovimo, da delež naročenih kartic zdravstvenega zavarovanja predstavlja polovico vseh, ki so potovali. Ilustrativen je tudi podatek, da je bila tretjina potrdil naročena pri referentu, čeprav ZZS ponuja tako naročilo prek interneta kot tudi prek sms-sporočil.

V času aktualne gospodarske krize je komponenta makroekonomske varnosti gotovo najbolj izpostavljena. Tako lahko vsak dan poslušamo izvajanja o tem, da je le makroekonomska stabilnost zagotovilo za ekonomsko varnost držav, družbe, podjetij in posameznikov. Če je bila do konca hladne vojne makroekonomska stabilnost ključ za razumevanje ekonomske varnost posameznika, pa je po razpadu dvopolnega sistema postala le ena od komponent, čeprav zelo pomembna, ki danes določajo posameznikovo ekonomsko varnost.

Politična varnost, ki se na sliki 1 nahaja na sredini, je prvi pogoj in vezni element vseh navedenih komponent ekonomske varnosti. Slika 1 nazorno kaže, da na celotno ekonomsko varnost vplivajo vse štiri komponente, kar pomeni, da če v okviru vsake od njih ni dosežene stopnje varnosti, potem tudi celoten sistem ni ekonomsko varen. Ob tem velja opozoriti, da ima politična komponenta v sistemu razumevanja ekonomske varnosti velik vpliv, saj če ni politične varnosti ali če je ta nizka (prim. Zupančič in Udovič, 2011), se nižajo tudi komponente ekonomske varnosti. Takih primerov je v času aktualne gospodarske krize veliko (Španija, Grčija, Irska, Portugalska, Slovenija, Italija, Češka, Slovaška idr.) (Udovič, 2011).

Ker je cilj članka ugotoviti, kako različne komponente ekonomske varnosti, ki smo jih predstavili v sliki 1, vplivajo na mednarodno poslovanje oz. natančneje na pretok proizvodnih dejavnikov (v našem primeru dela), želimo v empiričnem delu preveriti, v kakšnem odnosu sta politična komponenta in težnja po hitrejšem in bolj intenzivnem mednarodnem poslovanju. Nemara bi kdo pripomnil, da gre v našem razumevanju mednarodnega poslovanja predvsem za mednarodne poslovne migracije, vendar tako ozkemu razumevanju nismo naklonjeni. Pri tem izhajamo iz razumevanja, da so dejavniki, ki omogočajo mednarodne poslovne migracije, širši kot mednarodne poslovne migracije same. Dejavnike, ki določajo mednarodno poslovanje v celoti, v našem primeru utemeljujemo tudi s teorijo ekonomske integracije, ki izpostavlja pomembnost prostega pretoka proizvodnih dejavnikov kot temelja za gospodarski razvoj določenega območja (Robson, 1998). Zato razumevanje mednarodnega poslovanja v naši razpravi ne sovпада s klasično definicijo, da je mednarodno poslovanje "menjava blaga in storitev" (Robson, 1998), ampak ga razumemo bolj političnoekonomsko. Takšno razumevanje vključuje tudi "potisne" (push) in "vlečne" (pull) dejavnike (Dunning in Lundan, 2008), kot tudi občutke o njihovem delovanju, ki ustvarjajo razmere za mednarodno poslovanje (npr. višja stopnja ekonomske varnosti; prim. Maslow, 1982; Chung, 1969) oz. premike proizvodnih dejavnikov (dela in kapitala) znotraj Evropske unije.

Uredba št. 883/04 in njene implikacije

Očrt zgodovinskega razvoja Uredbe št. 883/2004

Evropska integracija, ki se je začela razvijati v 50. letih, pospešeno pa z nastankom Evropske gospodarske skupnosti (EGS) leta 1957, je izhajala iz načel območja proste trgovine in carinske unije. Gospodarski subjekti so v teh okvirih povečevali svojo aktivnost, ki se je izrazila tudi v večji gospodarski rasti (Robson, 1998). Poleg rastoče mednarodne menjave znotraj šestere se je začel odvijati tudi proces svobodnega prehoda proizvodnih dejavnikov, ki se je odrazil predvsem v migraciji delovne sile (Pennings, 2003: 3). Ta proces je odprl novo vprašanje pravic delavcev pri delu "na tujem", saj so imele tedanje države Skupnosti različne ureditve zagotavljanja socialne varnosti. Tako se je lahko zgodilo, da je posameznik s preходом na trg dela druge države prešel v boljšo ali v slabšo pozicijo oz. da v določenih primerih njegove pravice niso bile enake pravicam "domačinov" (*ibid.*: 4–5).

Da bi to vprašanje kar najbolje rešili in ker je bilo ustanovnim članicam EGS jasno, da do harmonizacije zaradi različnih ekonomskih in kulturnih dejavnikov ne bo prišlo (Intervju MDDSZ, 2012), se je postavila ideja o t.i. koordinaciji sistemov socialne varnosti, katere naloga je (bila) predvsem zagotoviti gladek prehod z enega na drug trg dela in s tem povečevanje mednarodnega poslovanja. Članice Evropske gospodarske skupnosti so se lotile tega področja kot enega od prednostnih že leta 1958. V tem letu sta bili sprejeti prvi uredbi o koordinaciji sistemov socialne varnosti, in sicer Uredba (EGS) št. 3/58⁷ in njena izvedbena Uredba (EGS) št. 4/58. Obe uredbi sta začeli veljati 1. januarja 1959 v vseh šestih ustanovnih članicah takratne EGS (Pennings, 2003: 21ff).

Kmalu po sprejetju Uredb št. 3/58 in 4/58 so države članice ugotovile, da določila v uredbah niso zadostna oz. ne ustrezajo več realnosti in bi jih zato veljalo dopolniti. Uredbi sta bili tako v letih 1971 in 1972 nadomeščeni z Uredbo št. 1408/71 in izvedbeno Uredbo št. 574/72, ki sta začeli veljati 1. oktobra 1972 (Pennings, 2003: 21). Čeprav sta bili Uredbi št. 1408/71 in 574/72 večkrat dopolnjeni in spremenjeni, sta skoraj štiri desetletja določali koordinacijo sistemov socialne varnosti v Evropskih skupnostih. Ta podatek je pomemben tudi zaradi naslednjega: samo pomislimo, koliko širitvam Evropske skupnosti smo bili priča v zadnjih štiridesetih letih, ko so se Evropskim skupnostim pridruževale države z zelo različnimi socialnimi sistemi.

⁷ Osnutek Uredbe št. 3/58 je bil dejansko napisan še pred ustanovitvijo EGS. Predlog je bil sestavljen prvotno v obliki konvencije, ki bi jo ratificirale članice takratne Evropske skupnosti za premog in jeklo (ESPJ), kasneje pa je bilo odločeno, da se zaradi hitrejšega postopka sprejemanja in večje pravne teže namesto konvencije uporabi institut uredbe (Pennings, 2003: 21–22).

Po tej strani je Uredba št. 1408/71 gotovo odigrala pomembno vlogo pri lažšanju in krepitvi mednarodnega poslovanja znotraj Skupnosti. K temu so pripomogli tudi številni amandmaji,⁸ ki so sprti prilagajali in dopolnjevali obliko konsolidirane Uredbe.

Potreba po pogostih revizijah je posebna značilnost sistema koordinacije sistemov socialne varnosti in je posledica več dejavnikov. Prvič, ker gre za sistem koordinacije socialne varnosti, iz same narave sistema izhaja, da vsaka (večja) sprememba nacionalnega sistema socialnega varstva v posamezni državi članici izpostavi problem, kako bodo (nove) nacionalne dajatve usklajene z drugimi (primerljivimi) dajatvami v drugih državah članicah. Drugič, pomemben razlog za spremembe so bile širitve Unije; če je ob sprejemu Uredbe št. 1408/71 takratna Evropska gospodarska skupnost štela šest članic, je njihovo število do danes naraslo na 27. Tretjič, če so bile ustanovne članice med seboj še dokaj homogene – šlo je za razvite zahodnoevropske države, ki so imele vse vzpostavljen srednjeevropski (t.i. “bismarckovski”) sistem socialnega zavarovanja, tako da koordinacija sistemov med seboj ni bila zelo zahtevna – so se Skupnosti kasneje pridružile države z bistveno drugačnimi sistemi socialnega varstva. Skupnost se je najprej razširila na Veliko Britanijo, Irsko in skandinavske države, ki imajo vpeljan povsem drugačen (t.i. “Beveridgov”) sistem socialnega varstva, nato so se pridružile nekatere južnoevropske države, kasneje pa so se pridružile še države nekdanjega socialističnega bloka s svojimi značilnostmi in težavami vred. Četrto, s širitvijo na vzhod in na jug so se razlike v ekonomski razvitosti med državami – in posledično tudi v višini dajatev med posameznimi državami članicami – izjemno povečale. In končno, z gospodarskimi spremembami se je v vseh državah članicah v zadnjih 40 letih bistveno spremenila struktura, pa tudi kulturno pogojeno dožemanje delovnega mesta (prim. Rašković in Svetličič, 2011a, 2011b). Če so v začetku 70. let še izrazito prevladovali t.i. industrijski zaposlitveni vzorci, ko je posameznik na istem delovnem mestu oz. pri istem delodajalcu preživel celotno delovno dobo, je to danes vse bolj stvar preteklosti, saj pogosteje prevladujejo kratkotrajne ali kombinirane zaposlitve, delovna sila je postala izrazito fleksibilnejša in bolj mobilna, pojavil se je prej praktično neznan koncept dela na daljavo itd. Pri revizijah Uredbe št. 1408/71 je bil pomemben tudi dejavnik odločb Sodišča Evropskih skupnosti, ki je z leti postajalo vse bolj “aktivistično” in je na številnih področjih radikalno predrugajalo prvotno vzpostavljen sistem koordinacije sistemov socialne varnosti (Interno gradivo MDDSZ, 2012).

⁸ *Sogovornik (MDDSZ, 2012) omenja, da je bilo teh amandmajev v 40. letih skoraj 40, tj. po eden na leto. Kljub temu je bila dodana vrednost amandmajev v tem, da so ti Uredbo št. 1408/71 prilagajali spreminjajoči se realnosti na območju Evropskih skupnosti.*

Vse to je narekovalo potrebo po popolni prenovi koordinacijskih uredb. Ta proces se je začel s predlogom Komisije v letu 1998 in se končal s spremembo Uredb št. 883/04 in 987/09.⁹ Da je bilo za proces pogajanj o novih uredbah potrebno 10 let in 20 predsedovanj, da se je uspešno zaključil, samo po sebi govori o kompleksni naravi koordinacijskih uredb (Interno gradivo MDDSZ, 2012). Kljub temu da sta bili Uredbi št. 1408/71 in št. 574/72 nadomeščeni s popolnoma prenovljenima Uredbama št. 883/04 in št. 988/09, pa nobena od teh sprememb ni bistveno posegla v temeljna načela koordinacije sistemov socialne varnosti, kar pomeni, da so temeljna določila Uredb št. 1408/71 in 574/72 preživela do danes in so vključena v novih Uredbah, ki sta stopili v veljavo za EU 1. maja 2010.¹⁰

Ključna določila Uredbe št. 888/04 v zvezi z ekonomsko varnostjo posameznika

Kot je bilo že povedano in kot pove že ime samo: namen koordinacije sistemov socialne varnosti ni vzpostavitev enotnega sistema socialne varnosti na evropski ravni; za tako velik korak k izgradnji "superdržave" Evropska unija doslej ni in verjetno še dolgo ne bo zbrala dovolj politične volje. Obenem pa je jasno, da je bila vsaj določena oblika koordinacije sistemov socialne varnosti nujna, saj bi sicer delavci, ki so izkoristili pravico do prostega pretoka delovne sile, ostali brez socialnih pravic, npr. brez pokojnine.

Sistem koordinacije sistemov socialne varnosti pokriva naslednja področja socialnega zavarovanja (člen 3): (a) dajatve za bolezni; (b) dajatve za materinstvo in enakovredne dajatve za očetovstvo; (c) dajatve za invalidnost; (č) dajatve za starost; (d) dajatve za preživele osebe; (e) dajatve za nesreče pri delu in poklicne bolezni; (f) pomoči ob smrti; (g) dajatve za brezposelnost; (h) dajatve pred upokojitvijo ter (i) družinske dajatve. S teh področij Uredba izvede štiri ključna načela, ki so razumljena kot prvi pogoj za učinkovito delovanje koordinacije sistemov socialne varnosti ter so aplicirana na vsa naštetá področja, in sicer:

- načelo, da za eno osebo v danem časovnem obdobju lahko velja le ena zakonodaja (člen 11),

⁹ Uredba št. 883/2004 je bila objavljena v Ur. l. L 200/2004 (7. junija 2004), spremembe pa v Ur. l. L 284/2009 (30. oktobra 2010).

¹⁰ S sklenitvijo Sporazuma o Evropskem gospodarskem prostoru se je leta 1994 uporaba koordinacijskih uredb razširila tudi na članice EGP. Leta 2002 se je na podlagi bilateralnega sporazuma med EU in Švico uporaba razširila še na Švico, leta 2003 pa se je uporaba razširila še na državljane tretjih držav (držav, ki niso članice EU, EGP ali Švice) – s pogojem, da imajo prebivališče v eni izmed držav članic (Pennings, 2003).

- načelo prepovedi diskriminacije na podlagi državljanstva (člen 4),
- načelo izvozljivosti dajatev (člen 7) ter
- načelo agregacije (seštevanja) obdobj zavarovanja, zaposlitve in prebivanja kot pogoju za pridobitev pravic do dajatev (člen 6).

Načelo, da v danem časovnem obdobju lahko za posameznega delavca velja le ena zakonodaja, pomeni, da bo za delavca še naprej veljala le ena zakonodaja s področja socialne varnosti, tudi če bi npr. zaradi izvedbe nekega projekta za določeni čas odpotoval na delo v drugo državo ali če bi delavec, ki živi ob državni meji, na drugi strani meje (tj. v tujini) sklenil še eno pogodbo o zaposlitvi. Temeljno načelo pri določanju zakonodaje, ki se uporablja za določenega delavca, je načelo *lex loci laboris*, to je, da se za delavca uporablja zakonodaja tiste države članice, v kateri je delavec (primarno) zaposlen. Določitev "primarne zaposlitve" je določena po številnih kriterijih, ki jih lahko na kratko povzamemo v naslednji formuli: če je delavec zaposlen v eni državi in samozaposlen v drugi državi, velja zanj zakonodaja države, v kateri je zaposlen; če je zaposlen v dveh državah, pa zakonodaja tiste, v kateri ima registrirano prebivališče, vendar pod pogojem, da v tej državi opravlja znaten del svoje dejavnosti. Kot določa 8. odstavek 14. člena Uredbe št. 987/09, "znaten del" dejavnosti ni nujno glavni del dejavnosti, vendar pa naj načeloma ne bi predstavljal manj kot 25 % celotnega delovnega časa in/ali osebnega prejemka delavca.

Kljub dokaj natančni določbi o vplivu primarne zaposlitve na pravice delavca migranta, pa ima to pravilo tudi številne izjeme. Tako se npr. za dajateve za brezposelnost uporablja zakonodaja države članice, kjer ima delavec stalno prebivališče (točka c 2. odstavka člena 11).

Poleg načela ene jurisdikcije je za mednarodno poslovanje pomembno tudi določilo Uredbe št. 883/04, da glede dostopa delavcev do socialnega varstva ne sme biti nobenega razlikovanja na temelju državljanstva. To pomeni, da nobena določba v nacionalnih zakonih ne sme privilegirati prebivalcev domače države v odnosu do delavcev migrantov.

Načelo izvozljivosti dajatev je med najpomembnejšimi načeli Uredbe, ki zagotavljajo ekonomsko varnost posameznika. To načelo je pomembno, ker omogoča koriščenje pravic iz socialnega zavarovanja, četudi se delavec migrant ne nahaja več na ozemlju države sprejemnice. Če tega načela ne bi bilo, bi bili delavci migranti veliko manj zaščiteni, kot so prav zaradi tega načela. Podobna logika se uveljavlja tudi pri pokojninah. Če torej načela izvozljivosti dajatev ne bi bilo, bi tudi upokojenec, ki bi se preselil v drugo državo članico, izgubil pravico do pokojnine domače države ali pa v državi, v katero se je preselil, ne bi imel zdravstvenega zavarovanja, kar bi njegovo selitev bistveno otežilo. Da bi takšne nesmisle preprečili, so pri snovanju Uredbe št. 1408/71 in pozneje 883/04 do potankosti razdelali načelo

izvozlјivosti dajatev, ki je danes, tudi v številnih slovenskih primerih, ena največjih koristi Uredbe št. 883/04.

Za posameznikovo ekonomsko varnost in pospeševanje mednarodnega poslovanja je pomembno tudi načelo agregacije, ki se nanaša na seštevaje obdobj zavarovanja, zaposlitve in prebivanja ter določa, da se morajo v primerih, kadar je pogoj za pridobitev pravice do določene dajatve izpolnitev določenega obdobja zavarovanja, pri presoji izpolnjevanja tega pogoja upoštevati (sešteti) vsa obdobja zavarovanja v vseh državah članicah, potem pa pristojni nosilec v vsaki državi članici prizna delno (proporcionalno) pravico do posamezne dajatve, če ta po nacionalni zakonodaji seveda obstaja. Ker skorajda vsi sistemi za večino pravic, še zlasti pa za pravico do pokojnine, predpisujejo določeno obdobje zavarovanja kot pogoj za pridobitev pravice do dajatve, bi brez tega načela posameznik, ki je delal daljša obdobja v različnih državah članicah, lahko ostal brez teh dajatev. Posledično bi to pomenilo, da bi ostal brez dela (ali celotne) pokojnine, ki bi mu pripadla, če bi ta relativni delež delovne dobe opravil v svoji izvorni državi. Načelo agregacije tako zagotavlja, da delavec, ki je izkoristil pravico do prostega pretoka delavcev med državami članicami EU, zaradi tega ni v slabšem položaju, kot bi bil, če te pravice ne bi izkoristil.

Navedena ključna določila Uredbe št. 883/04, čeprav se zdijo dokaj ohlapna, močno vplivajo na notranje pravne rede držav EU. Glede na to da se uredbe kot pravni akt uporabljajo neposredno in zanje ni predvidena (niti dopustna) nikakršna implementacija v notranji pravni red z notranjepravnimi instrumenti, je kakršnokoli neizvajanje uredb lahko ostro sankcionirano s strani Sodišča Evropske unije. Prav zato je nujno, da države čim prej odpravijo neskladja med notranjimi pravnimi redi in pravom EU oz. da v specifičnih primerih notranjepravna določila prilagodijo tako, da ustrezajo pravu EU.

Izvajanje Uredbe št. 883/04 v Sloveniji in odprta vprašanja

Koordinacijski uredbi št. 1408/71 in 574/72 sta za Republiko Slovenijo pričeli veljati, ko je postala članica Evropske unije, torej 1. maja 2004, brez kakršnegakoli prehodnega obdobja, kar je v primeru Slovenije odprlo kar nekaj vprašanj in dilem tako pravnoteoretične kot tudi povsem praktične narave, ki še niso v celoti odpravljena. Eno od teh je gotovo vprašanje “stalnega prebivališča”. S tem se je Slovenija soočila že takoj po svoji včlanitvi, a kljub dobrim osmim letom od vstopa to vprašanje še ni zadovoljivo rešeno (MDDSZ, 2012). Žgoče je predvsem na področju socialnega varstva, kjer je večina pravic posameznikov vezana na “stalno prebivališče”, in ne na “državljanstvo”.

Definicija “stalnega prebivališča” ni nobena slovenska posebnost. Obstaja tudi v Uredbi št. 883/04, ki stalno prebivališče opredeljuje kot “kraj,

kjer zavarovanec 'običajno prebiva' (*habitual residence*)" (točka j člena 1), tega "običajno" (*habitual*) pa bolj konkretno ne pojasnjuje. Tudi druga zakonodaja EU ne daje jasne definicije "stalnega prebivališča", saj gre za vprašanje odvisno od različnih okoliščin in ga je kot takega potrebno preučiti v vsakem primeru posebej. Pri tem so sicer v pomoč kriteriji Sodišča EU, ki izhajajo iz njegove sodne prakse in izpostavljajo, da se "stalno prebivališče" določa glede na (i) trajanje in naravo (kontinuiteto) bivanja v državi članici, (ii) dolžino in naravo (namen) morebitnih odsotnosti iz države članice, (iii) naravo same zaposlitve posameznika in (iv) dejanski center interesov, ki jih udejanja posameznik (ki se lahko bistveno razlikuje npr. od kraja prebivališča) (MDDSZ, 2012). Seveda so te določbe dokaj široke in jih je temu primerno mogoče tudi interpretirati.¹¹

V Sloveniji velja – skladno z Zakonom o tujcih (1. odstavek člena 52) (Ur. l. RS 50/2011) – da tujec ne more pridobiti dovoljenja za stalno prebivanje in ne more pridobiti stalnega prebivališča v RS, če v Sloveniji pred tem ne prebiva (začasno) vsaj pet let. Ker pa iz tega pogoja izhaja vrsta socialnih in drugih beneficij, gre pri tem pogoj za implicitno diskriminacijo drugih državljanov EU. Ta pa je v osnovah prava EU prepovedana.

Implikacije Uredbe št. 883/04 za ekonomsko varnost posameznika in njegovo vključevanje v mednarodno poslovanje

Glede na empirično analizo določb Uredbe št. 883/2004 nas sedaj zanima, kakšne so njene posledice (implikacije) za mednarodno poslovanje in mobilnost posameznikov, če izhajamo iz predpostavke, da se posameznik za aktivnosti v mednarodnem poslovanju odloča na podlagi (analize) lastnih stroškov in koristi.

Vsak posameznik ima zagotovljeno določeno stopnjo ekonomske varnosti, nekateri višjo, drugi nižjo, a ključna za mednarodno poslovanje ni "realna" stopnja ekonomske varnosti, ampak percepcija tega, do katere ravni je ekonomska varnost zagotovljena. Ker pa, kot ugotavlja Udovič (2009), varnost ni dana, ampak se spreminja iz trenutka v trenutek, je za pospeševanje mednarodnega poslovanja pomembno, da ima posameznik, preden se odloči za svoje delovanje kot subjekt mednarodnega poslovanja, občutek, da bo na dolgi rok imel zagotovljeno ekonomsko varnost na ravni, ki je njegov *conditio sine qua non*. Če dobi potrditev, da mu bo ekonomska

¹¹ To "širino interpretacije" sicer skuša zapolniti Direktiva o pravici državljanov Unije in njihovih družinskih članov do prostega gibanja in prebivanja na ozemlju držav članic (2004/38), ki sicer neposredno ne definira koncepta stalnega prebivališča, določa pa, da imajo državljani EU, ki zakonito prebivajo nepretrgano pet let v državi članici gostiteljici, pravico do stalnega prebivališča v tej državi; ko je pravica do stalnega prebivališča enkrat pridobljena, se jo lahko izgubi samo zaradi odsotnosti iz države članice gostiteljice, ki traja več kot dve zaporedni leti.

varnost zagotovljena, potem se bo (najverjetneje) odločil za udeležbo v mednarodnem poslovanju.

Tega, da občutek ekonomske varnosti ni dan, ampak ga ustvarjamo z našimi dejanji in okoliščinami, so se zavedali tudi odločevalci v Evropski skupnosti, ko so že ob nastanku Evropske gospodarske skupnosti pripravili osnutek Uredbe o socialni varnosti, ki je pozneje postala uredba št. 1408/71, leta 2004 pa uredba št. 883/2004. Cilj političnih odločevalcev je bil ustvarjanje višje stopnje ekonomske varnosti, s ciljem, da bi se posamezniki iz različnih držav čim bolj vključevali v mednarodno poslovanje. Politični odločevalci pa niso namenili pozornosti samo krepitvi kratkoročnega občutka ekonomske varnosti, ampak so se usmerili tudi na dolgoročni učinek, kar se kaže zlasti v načelih (a) izvozljivosti dajatev (člen 7) ter (b) agregacije (seštevanja) obdobj zavarovanja, zaposlitve in prebivanja kot pogoju za pridobitev pravic do dajatev (člen 6).

Poleg naštetih načel je Uredba št. 883/2004 občutek ekonomske varnosti posameznika okrepila še z *institutom napotitve*, ki je namenjen predvsem kratkoročnim prehodom državljanov prek državne meje. Ta *institut* omogoča, da delodajalec delavca, ki je sicer zaposlen v eni državi članici, začasno napoti v drugo državo članico, da tam zanj opravlja neko delo. V takem primeru se za delavca še naprej uporablja zakonodaja s področja socialnega varstva prve (domače) države članice, tam se tudi še naprej plačujejo vsi pripadajoči prispevki za socialno varnost. Pogoja za uporabo tega instituta sta, da predvideno trajanje takega dela posameznika ne sme presegati 24 mesecev¹² in da delavec ni napoten, da bi zamenjal drugega napotenega delavca (MDDSZ, 2012). Logika instituta napotitve je predvsem v tem, da posameznik ostane v sistemu, ki ga pozna, s čimer se psihološko krepi njegov občutek ekonomske varnosti. Prav tako se – zaradi kratkosti napotitve – ne spreminja njegov societalni ustroj, kar krepi tudi societalno komponento varnosti. Maksimiziranje učinkov vodi do tega, da ima posameznik višji občutek ekonomske varnosti, obenem pa se povečuje njegova vpetost v mednarodno poslovanje. Uredba št. 883/2004 dejansko prinaša velike koristi tako za posameznika kot za učinkovitost mednarodnega poslovanja.

A kljub vsem pozitivnim učinkom Uredbe št. 883/2004 in njene predhodnice velja opozoriti tudi na dejavnik, ki začinja vse bolj ogrožati posameznikovo ekonomsko varnost, tj. tehnologija.

Vedno večja vpetost v mednarodno poslovanje posameznikov terja vedno večjo izmenjavo podatkov, če si želimo zagotoviti informacije, ki so potrebne za uresničevanje pravice do prostega pretoka delovne sile in prostega pretoka storitev znotraj EU. Tako se je pojavila ideja, da bi podatke, ki

¹² V izjemnih primerih je mogoče tudi podaljšanje tega roka, vendar pa to zahteva sklenitev izrednega dogovora med pristojnimi ministrstvi oz. organi obeh držav članic.

si jih pristojni nosilci socialnega zavarovanja med državami članicami EU trenutno še vedno izmenjujejo v papirni obliki, začeli izmenjevati po elektronski poti. Zato je bil zamišljen sistem elektronske izmenjave podatkov t. i. EESSI (*Electronic Exchange of Social Security Information*), ki naj bi začel 1. maja 2012 (Interno gradivo MDDSZ, 2012; MDDSZ, 2012). S tem bi pocenili stroške državne administracije,¹³ saj bi potrebovali manjše število državnih uslužbencev, ki s temi podatki upravljajo, zmanjšali bi se tudi administrativni stroški in pospešil bi se pretok informacij. Čeprav se sogovorniki strinjajo, da bo elektronska izmenjava podatkov zadeve pocenila in še bolj optimizirala mednarodno poslovanje znotraj Unije, pa ni malo tistih, ki opozarjajo, da je taka velika baza podatkov idealno področje za mogoče manipulacije in morebitne zlorabe podatkov, med katerimi so tudi zelo občutljivi osebni podatki o posamezniku (MDDSZ, 2012). Zato tudi ne preseneča, da kljub ambicioznim načrtom in izdatnim vlaganjem Evropske komisije sistem v praksi še vedno ni začel in da se trenutno predvideva njegova uveljavitev 1. maja 2014 ali še kasneje.

Če povzamemo, lahko ugotovimo, da Uredba št. 883/2004 krepí občutek ekonomske varnosti posameznika, in s tem ustvarja večje možnosti za njegovo vključevanje v mednarodno poslovanje. Čeprav so dispozicije Uredbe št. 883/2004 usmerjene predvsem v posameznikovo odločanje za mednarodno poslovanje, pa – zaradi njihove večje vpetosti in sodelovanja držav – prek učinkov razlivanja (*spillover effects*) delujejo pozitivno tudi na ekonomsko sodelovanje držav ter krepijo politično stabilnost držav kot tudi Unije nasploh.

Sklep

Analiza, ki smo jo izvedli, je pokazala, da so se politični odločevalci ob ustanovitvi Evropskih skupnosti zavedali, kako pomemben je občutek ekonomske varnosti za vključevanje posameznikov v mednarodno poslovanje. Zato so že v prvih korakih ekonomske integracije poskrbeli za oblikovanje dokumentov, ki so določali ukrepe za vzpostavitev dolgoročne ekonomske varnosti posameznika. Tako sta nastali Uredbi (EGS) št. 3/58 in št. 4/58, ki sta začeli veljati s 1. januarjem 1959. Ko so ugotovili, da sprejeti uredbi ne ustrezata več realni ekonomski situaciji v EGS in ker se je EGS pripravljala na novo širitev oz. vključitev držav, ki so imele drugačen socialni in pokojninski sistem od ustanovne šesterice, se je znotraj EGS začela razprava o dopolnjeni verziji uredb. Leta 1971 je bila tako sprejeta Uredba št. 1408/71, ki je veljala vse do leta 2004, ko jo je nadomestila Uredba št. 883/2004.

¹³ V ta namen se med pristojnimi organi vsako leto izmenja več milijonov obrazcev (MDDSZ, 2012).

Z Uredbo št. 1408/71 je bil na področju zagotavljanja mednarodne poslovne mobilnosti, predvsem pa ekonomske varnosti posameznika kot prvega pogoja za vključitev v mednarodno poslovanje, storjen velik korak naprej. Uredba je namreč (tudi prek amandmajev) predvidela izvedbo mnogih ukrepov, katerih temeljni namen je bil zagotoviti posamezniku predvsem dolgoročno mikroekonomsko varnost, kar naj bi bila spodbuda za njegovo vključevanje v mednarodno poslovanje. Pri tem so bili izrazito pomembni trije ukrepi, ki jih je predvidela Uredba št. 1408/71, in sicer načelo izvozljivosti, načelo agregacije in načelo *lex loci laboris*.

S temi tremi ukrepi se je vzpostavil sistem krepitve ekonomske varnosti posameznika, ki je veljal predvsem na dolgi rok. Glede na to, da je odločanje za mednarodno poslovanje pogojeno s kratkoročnimi in dolgoročnimi učinki, ne čudi, da so se politični odločevalci odločili, da je za pospeševanje mednarodnega poslovanja pomembno zagotoviti dolgoročno ekonomsko varnost posameznika; kratkoročna se običajno zagotovi z delovnim okoljem in s finančnimi refundacijami za opravljanje dela drugje, dolgoročna pa v okviru osnovne zaposlitve običajno izostane. Posledično so prav sprejete uredbe s svojimi določbami zagotovile v prvi vrsti posameznikovo mikroekonomsko varnost ter njegovo socialno varnost.

A to ni vse. Prek učinkov razlitja (*spill-over effects*) so določbe Uredb št. 1408/71 in št. 883/2004 krepile tudi societalno, makroekonomsko in politično komponento varnosti. Societalno varnost krepí predvsem Uredba št. 883/2004, ki vzpostavlja *institut napotitve*, namenjen posameznikom, ki vstopajo v mednarodno poslovanje za obdobje krajše od 24 mesecev. Glede makroekonomske komponente lahko ugotovimo, da je izvozljivost dajatev eden od temeljnih stebrov zagotavljanja makroekonomske vzdržnosti in stabilnosti. Zaradi sinhronega delovanja komponent ekonomske varnosti se krepí tudi politična varnost med državami, katerih državljani so vključeni v mednarodno poslovanje.

Ob koncu lahko ugotovimo, da so politični odločevalci s sprejemom uredb gotovo prispevali h krepitvi vseh komponent ekonomske varnosti. V tem okviru se znova potrjuje teza, ki jo izpostavlja že Udovič (2009), da je ustvarjanje ugodnega političnega okolja in sprejemanje političnih odločitev kot dejavnosti *ex ante* ključno za razvoj ekonomske varnosti nasploh. Občutek ekonomske varnosti se namreč ustvarja predvsem s sprejemanjem ukrepov, ki jih posamezniki razumejo kot "njim naklonjene" oz. ki v posameznikih vzbudijo občutek krepitve njihove ekonomske varnosti. Tega so se zavedali tudi politični odločevalci, ko so sprejemali navedene uredbe. Z njihovimi določbami so želeli okrepiti občutek ekonomske varnosti, a ne *per se*, ampak s ciljem večjega vključevanja posameznikov v mednarodno poslovanje. Prav to pa je dokaz, da so politične aktivnosti koristne

za ekonomsko dejavnost ter – če upoštevamo učinke prerazdelitve¹⁴ – za dvig blaginje. Ta dokaz pa je v času aktualne gospodarske krize, ko želijo nekateri vse prepuščati trgom (ki naj bi se sami najboljše regulirali), še kako pomemben.

LITERATURA

- Aravena, Franck R. (2002): Human security: emerging concept of security in the twenty-first century. Working Paper 2, 1–14.
- Burgess, Peter J. (2008): Non-Military Security Challenges. V: Craig A. Snyder (ur.), *Contemporary Security and Strategy*, 60–77. Houndmills: Palgrave Macmillan.
- Buzan, Barry (1991): *People, states and fear: An agenda for international security studies in the post-cold war era*. New York: Harvester Wheatsheaf.
- Buzan, Barry, Ole Waever in Jaap de Wilde (1998): *Security: a new framework for analysis*. Boulder, London: Lynne Rienner.
- C.A.S.E. (2006): *Critical Approaches to Security in Europe: A Networked Manifesto*. *Security Dialogue* 37 (4): 443–487.
- Chang, Roberto (2005): *Financial crises and political crises*. NBER Working papers št. 11779, 1–31.
- Chung, Kae (1969): *A Markov Chain Model of Human Needs: An Extension of Maslow's Need Theory*. *The Academy of Management Journal* 12 (2): 223–234.
- Deutsch, Karl W. (1970): *Political Community at the International Level: Problems of Definition and Measurement*. Hamden: Archon Books.
- Dunning, John H. in Sarianna M. Lundan (2008): *Multinational enterprises and the global economy*. Cheltenham: Edward Elgar.
- Galtung, John (1996): *Peace by Peaceful Means: Peace and Conflict, Development and Civilization*. London: Sage.
- Gilpin, Robert (1977): *Economic Interdependence and National Security in Historical Perspective*. V: Klaus Knorr in Frank N. Trager (ur.), *Economic Issues and National Security*, 19–67. New York: Regents Press.
- Gilpin, Robert (1987): *The Political Economy of International Relations*. Princeton: Princeton University Press.
- Gilpin, Robert (2001): *Global Political Economy: Understanding the International Economic Order*. Princeton: Princeton University Press.
- Goodwin, Craufurd D. (1991): *National Security in Classical Political Economy*. V: Craufurd D. Goodwin (ur.), *Economics and National Security*, 23–37. Durham: Duke University Press.
- Griffin, Keith (1996): *Studies in Globalization and Economic Transitions*. Riverside: Macmillan Press Ltd.
- Grizold, Anton (1992): *Oblikovanje slovenske nacionalne varnosti*. V: Anton Grizold (ur.), *Razpotja nacionalne varnosti: Obramboslovne raziskave v Sloveniji*, 59–95. Ljubljana: Teorija in praksa.
- Grizold, Anton (1998): *Institucionalizacija zagotavljanja mednarodne varnosti*. V:

¹⁴ Glej opombo 1

- Anton Grizold (ur.), *Perspektive sodobne varnosti: Iz obramboslovnih raziskav II*, 2–14. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- Grizold, Anton in Bojko Bučar (2011): *Izzivi sodobne varnosti: od nacionalne in mednarodne do človekove varnosti. Teorija in praksa* 48 (4): 827–851.
- HDR (1994): *Human Development Report 1994*. New York: UNDP.
- Jepperson, Ronald L., Alexander Wendt in Peter Katzenstein (1996): *Norms, Identity, and Culture in National Security*. V: Peter J. Katzenstein (ur.), *The Culture of National Security: Norms and identity in World Politics*, 33–79. New York: Columbia University Press.
- Kapstein, Ethan B. (1992): *The Political Economy of National Security: a Global Perspective*. New York: McGraw-Hill.
- Keohane, Robert O. in Joseph S. Nye (1989): *Power and Interdependence*. Harvard: HarperCollins Publishers.
- Knorr, Klaus in Frank Trager (1977): *Economic issues and National Security*. Lawrence: National Security Education Program.
- Kohont, Andrej (2011): *Vloge in kompetence menedžerjev človeških virov v kontekstu internacionalizacije*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- Kopač, Anja (2004): *Aktivacija – obrat v socialni politiki*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- Kopač, Erik (2006): *Ekonomska dimenzija ogrožanja nacionalne varnosti in relevantni indikatorji*. *Varstvoslovje* 8 (1): 45–59.
- Kopač, Erik (2007): *Ekonomsko ogrožanje nacionalne varnosti*. V: Iztok Prezelj (ur.), *Model celovitega ocenjevanja ogrožanja nacionalne varnosti Republike Slovenije*, 51–78. Ljubljana: Ministrstvo za obrambo, Direktorat za obrambne zadeve, Sektor za civilno obrambo.
- Liotta, Peter H. (2005): *Through the Looking Glass: Creeping Vulnerabilities and the Reordering of Security*. *Security Dialogue* 36 (1): 49–70.
- Nef, Jorge (1999): *Human Security and Mutual Vulnerability: The Global Economy of Development and Underdevelopment*. 2nd ed. Ottawa: International Development Research Centre.
- Owen, John (1998): *How Liberalism Produces Democratic Peace*. V: Michael E. Brown, Owen R. Cote, Sean M. Lynn-Jones in Steven E. Miller (ur.), *Theories of War and Peace*, 137–176. Cambridge: MIT Press.
- Pennings, Frans (2003): *Introduction to European Social Security Law*. 4th Ed. Antwerp: Intersentia.
- Politi, Alessandro (1997): *European Security: The New Transnational Risks*. Chaillot Paper št. 29, 1–56.
- Prezelj, Iztok (2000): *Varnost sodobne družbe kot večdimenzionalni pojav: oblikovanje metodološkega modela proučevanja ogrožanja varnosti*. Magistrsko delo. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- Raškovič, Matevž in Marjan Svetličič (2011a): *Stereotipi in mednarodno ekonomsko sodelovanje s trgi nekdanje Jugoslavije*. *Javnost* 18 (5): S5–S22.
- Raškovič, Matevž in Marjan Svetličič (2011b): *Pomen poznavanja nacionalnega značaja in kulturnih posebnosti za slovensko gospodarsko diplomacijo: primer Hrvaške in Srbije*. *Teorija in praksa* 48 (3): 776–799.

- Robson, Peter (1998): *The Economics of International Integration*. 4th Edition. London: Routledge.
- Rosecrance, Richard (2003): *The Rise of the Virtual State*. V: Roe C. Goddard, Patrick Cronin in Kishore. C. Dash (ur.), *International Political Economy: State-Market Relations in a Changing Global Order*, 71–85. Houndmills: Palgrave Macmillan.
- Strange, Susan (1995): *Države in trgi*. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče.
- Svetličič, Marjan (2004): *Globalizacija in neenakomeren razvoj v svetu*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- Udovič, Boštjan (2009): *Ekonomska varnost in ekonomska diplomacija: Primer tujih neposrednih investicij Nove Ljubljanske banke na trgih Zahodnega Balkana*. Doktorska disertacija. Ljubljana: Ekonomska fakulteta.
- Udovič, Boštjan (2011): *Slovene commercial diplomacy in the Western Balkan countries*. *Communist post-communist stud.* 44 (4): 357–368.
- Zupančič, Rok in Boštjan Udovič (2011): *Preventivna diplomacija Slovenije pri reševanju vprašanja samostojnosti in neodvisnosti Kosova (2007–2010)*. *Teorija in praksa* 48 (3): 712–733.
- Žigon, Tanja (2012): *Dunajčanka v Ljubljani: medkulturno delovanje Hedwig pl. Radics-Kaltenbrunner*. *Dve domovini* 36 (2012): 157–168.

VIRI

548

- Marmor, Theodore in Jerry Mashaw (2011): *How Do You Say 'Economic Security'?*. Dostopno prek http://www.nytimes.com/2011/09/24/opinion/how-do-you-say-economic-security.html?_r=1, 1. februar 2012.
- Maslow, Abraham H. (1982): *Motivacija i ličnost*. Beograd: Nolit. Sköns, Elisabeth (2007): *Analysing risks to human lives*. *SIPRI Yearbook*, 243–266. Dostopno prek <http://www.sipri.org/yearbook/>, 1. februar 2012.
- MDDSZ (2012): *Interno gradivo*. Ljubljana: MDDSZ.
- MDDSZ (2012): *Intervju s sogovornikom*. Ljubljana: MDDSZ.
- Pasma, Chandra (2011): *Beyond jobs: Rethinking economic security*. Dostopno prek <http://www.cpj.ca/en/blog/chandra/beyond-jobs-rethinking-economic-security>, 1. februar 2012.